

הַלְבוּת צִיצִית סִמָּן יוֹ

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה לשוק]

לענין שיהיה נקרא שמו בת ד' כנפות¹³.

הולך ברשות הרבים הוא בהצנע, כתב לעיל (סי' י ס"ק ל) שלא שייך בזה משום מראית העין.

[משנ"ב ס"ק ט]

לקח לו כְּנָד שֶׁל ד' כְּנָפוֹת וְלִהְיוֹת בּוֹ צִיצִית כְּדֵי לְחַנְכוֹ בְּמִצְוֹת¹⁴.

5) מבואר בדין זה, שדין חינוך לענין מצות ציצית הוא משעה שיוודע הקטן להתעטף. אמנם, מדברי הרמ"א שכתב שיוודע הקטן לאחוז הציצית בידו בשעת קריאת שמע, משמע לכאורה שגיל חינוך הוא כשיוודע הקטן לקרוא, שהוא מאוחר מגיל חינוך של עטיפה. ויש שביארו ככוונת הרמ"א (וכן נקט בשו"ת פאת שדך ח"ב סי' ה), שמדובר בקטן שבא עם אביו לבית הכנסת, ובשעה שהציבור קורין קריאת שמע יודע הוא להחזיק את הציצית בידו.

והמנהג בזה, כתב השערי תשובה (ס"ק ד) בשם הא"ר (ס"ק ב) להלבישו טלית קטן כשיוודע לדבר, ולפחות כשיגיע לגיל שלש. והוסיף הגרי"ש אלישיב (קונטרס חינוך הבנים שעל ידי כולל אברכים רחובות סכ"ב) שהמנהג הוא מגיל שלש גם אם מתלכלך כל היום מחול ומבוז.

[משנ"ב שם]

וְשִׁעוֹר טְלִיתוֹ, כְּתֹב בְּפִי'מְגִדִים בְּסִמָּן טוּ וּבְכִרְךָ הַחַיִּים שֶׁהוּא כְּדֵי לְהַתְעַשֵּׂף בּוֹ רֵאשׁוֹ וְרַבּוֹ שְׁלֹ¹⁵.

6) באופן המדידה, כתב בספר ארחות רבנו (ח"א עמ' כב) שבאורך מודד מתחילת גבו כולל ראשו, ומשיעור זה צריך רוב. וברוחב מספיק שמקיף רוב היקף הגוף, היינו הגב והצדדים.

[משנ"ב שם]

וְאִם יֵשׁ בּוֹ זֶה הַשִּׁעוֹר, אִזְ צְרִיךְ אָבִיו לְהַשְׁתִּיל בּוֹ צִיצִית וּלְכַרְךָ עִמּוֹ¹⁶. וְאִם אֵין בּוֹ זֶה הַשִּׁעוֹר, אֵין מְכַרְכִּין עָלָיו¹⁷.

7) אמנם לענין אתרוג שאול, הביא לקמן (סי' תרנב ס"ק כח) שיטת הראשונים שמקיימים בו מצות חינוך ביום ראשון של דסוכות, אף על פי שצריך לכתב, ובביאור שיטתם כתב בשעה"צ שם (ס"ק לו), שהם סוברים שמצות חינוך היא רק על עצם המצוה ולא על פרטי המצוה, ובשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ג סי' נב) דייק מדבריו, שסובר שצריך הדין כדעה זו. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' ו) כתב, שיש לחלק בין אתרוג שאול שאי אפשר לחנך את הקטן בכך מחמת קטנותו, כיון שאין הקטן יכול להקנות האתרוג לאחרים, לבין מצות ציצית, שאפשר לחנך את הקטן ללבוש בגד כשיעור ולקיים את המצוה כתיקונה.

8) אמנם, אם עדיין לא הגיע לגיל חינוך של מצות ציצית אך הגיע לגיל חינוך של ברכות, כתב בשו"ת שבט הלוי (שם) שיכולים להרגילו לברך כדי לחבב עליו את המצוות, אף אם אין בטלית קטן כדי שיעור ראשו ורובו. והגרש"ז אויערבך (שיח הלכה אות כ) כתב, שהגם שאסור לחנך בדבר הפסול למצותו גם את מי שלא הגיע לחינוך, מ"מ בציצית שהיא מצוה חשובה מאד ומצותה כל היום, וגם קטנים שהם בני שלש וארבע שנים עדיין לא הגיעו לחינוך, על כן אין לגעור במחנכים אותם לברך. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (קונטרס מצות חינוך ואיסור שקר סכ"ב) שמדין חינוך יכול הקטן לברך.

[ביה"ל שם]

וּבְאֵמַת אֵין דִּין זֶה כְּרוּר, דִּישׁ אִמְרִים דְּכַעֲיֵן כְּדֵי רֵאשׁוֹ וְרַבּוֹ בֵּין פְּאָרְךָ וּבֵין פְּרָחֵיב¹⁸.

14) ובביאור דבריו כתב החזו"א (שם), שצריך שיכסה הבגד את גוף האדם בין אם יתן את אורך הבגד לאורך קומתו, ובין אם יתן את רוחב הבגד לאורך קומתו. וסיים שם, שעדיין אין הלשון מכונן, וגם אינו מובן מה ענין זה לחיבור שני חצאי הטלית על ידי קרסים.

סִמָּן יוֹ

מִי הֵם הַחַיִּים בְּצִיצִית

[משנ"ב ס"ק ד]

דְּצַף מִי שְׂאִינוֹ מְצַנֵּה וְעוֹשֶׂה יֵשׁ לוֹ שְׂכָר¹⁹.

1) ומה שיש רשות בידה ללבוש ציצית, ביאר הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ג דבר הלכה אות כג) שהיינו דוק במקום שמטילות ציצית על שמלות שלחן, אבל להתעטף בטלית שלנו אסור להן, שהוא כלי גבר על אשה.

[משנ"ב שם]

וְשִׁנְךָ לִזְמַר וְצַנְנִי בֵּין שְׁהַאֲנָשִׁים נְצַטּוּ, גַם הֵם יֵשׁ לָהֶם שְׂכָר²⁰.

2) אמנם לברך לכתחילה, כתב בביה"ל לקמן (סי' קצ ס"ד ד"ה יטעום) לענין תקיעת שופר, שכיון שלא נזכר שום רמז מצוה בשי"ס על הנשים, יותר טוב היה שהן עצמן גם כן לא יברכו, אלא שלא נוכל למחות בינן על כך.

וגוי המקיים מצוה, דעת הגרש"ז אויערבך (משנ"ב ביצחק יקרא) שאף על פי שיש לו שכר, מ"מ אין הוא שייך באמירת 'צונני'.

[משנ"ב ס"ק ה]

לְאוֹ הוֹכַת גְּבָרָא, שְׂאִינוֹ תָּכִיב לְקַנּוֹת לוֹ טְלִית כְּדֵי שְׂיִתְחַיֵּיב בְּצִיצִית²¹.

3) ומטעם זה כתב לקמן (סי' כה ס"ק ב) לגבי מי שאין ידו משגת לקנות גם ציצית וגם תפילין, שיקנה תפילין, משום שאותן הוא חייב להניח ואם אינו מניח הרי הוא בכלל פושעי ישראל, ואילו בציצית הוא מחוייב רק אם יש לו בגד של ארבע כנפות. עוד כתב שם, שאם אין ידו משגת לקנות ציצית ותפילין אינו חייב לחזור על הפתחים כדי לקנותן.

[משנ"ב ס"ק ו]

וְאוּלַי דִּישׁ לְהַמִּיר כְּכֹל זֶה מִפְּנֵי מְרֵאִית הָעֵין וְכַדְאִיתָא שֶׁם כְּשִׁעְיָא ח²².

4) אמנם, מי שהולך תמיד בטלית קטן תחת בגדיו, ואף כשהוא

הלכות ציצית סימן יז

יז מי הם החייבים בציצית, ובו ג' סעיפים:

א מנחות מג ב שם
זכריו הקרוי וראש
ב שם החוטמת
ג רמב"ם פקוד ג
מהלכות ציצית
ד סנה מכ

א אף-על-גב דקתיב וראיתם אותו, סומא (א) חייב בציצית, מפני שנתרבה מ'אשר תכסה בה', וקרא ד'ראיתם אותו' אצטרף למעט (ב) כסות לילה (ע"ל סי' יח): ב -נשים (ב) וצבדים פטורים, מפני שהיא מצות עשה (ג) שהזמן גרמא. הגה ומפל מקום אם רוצים לעטפו (ד) ולקרף עליו הרושות בנדן כמו בשאר מצות עשה שהזמן גרמא (תוס' והרא"ש והר"ן פ"ב ד"ה ופי' דקדושו), אך מחצו כהנא, ולכן אין להן לבלש ציצית, האיל (ה) ואינו (ו) חובת גברא (אגור סימן כז), פרוש, אינו חייב לקנות לו טלית כדי שיתחייב בציצית. ולקמן בסימן יט אמר, כשיש לו טלית מארבע כנפות (ולבשו). ג' טמטום ואנדורגיגוס (ו) חייבין מספק, ויתעטפו (ז) בלא ברכה (פרוש טמטום לא נודע אם הוא זכר או נקבה, ואנדורגיגוס לש לו (ח) זכרות ונקבות). (הגה ולפי מה שנהגו נשים לקרף במצות עשה שהזמן גרמא (ג) [ג] גם הם וקרבו) (דברי עמנו): ג יתקן היודע להתעטף, אביו צריך (ט) לקח לו (ד) [ד] ציצית (י) לתנכו: הגה ודוקא כשיודע לעטף שני ציציות

שערי תשובה

[ג] גם הם וקרבו. עכ"ט. ומ"ש דא ברה הוא לא יברך, כי כ"ג בעלת פמיד, ובר"י סי' תר"מ כתב דמה בך, דאי משום ברה לא נצטוו, גם נשים לא נצטוו ומברכות אי ה"ה ברה ע"ש. ודבריו נכונים. ועין בשאגת אריה סי' לא פתח דכלאים בציצית לא שרא דחמא אלא במקום מצוה, לכן טמטום ואנדורגיגוס אינו חייבים מספק מ"מ פלאים אסור; ולכן אפילו להנך רבנא דס"ל סרין בציצית חייב לעשות לכן של מינו, מ"מ בטמטום ואנדורגיגוס אין להטיל אפילו לכן בכגד פשטן האיל ואינו ראוי לבייל, ותחלת מן התורה ע"ש. וקרא דאך אם נאמר שהוא ברה מ"מ לא אמעט באסור פלאים, דהא גם נשים חייבים, וא"כ שפיר שיקי סך טעמא שאינו ראוי לבייל דחלת. ועוד כתב בשאגת אריה שם דאם הפגד הוא ספק בתי חייב ואסור להטיל בה מקבל משום ספק פלאים. אז אפילו אם הוא שיל פשטן אין להטיל אפילו לכן מטעמא דלעיל שא"י לבייל מן התכלת ע"ש: [ד] ציצית לתנכו. עכ"ט. וכתב בא"ר בשם ספרו ורא"י. להלביש לקטן ט"ק כשיודע

באר הלקה

לענין שיהיה נקרא שמו בת ד' כנפות¹⁸, אבל אם-כן נהיה מוכרחין לומר דמצרפינן ארף ורחב של הפגד הנדרי לחייב של השלית קטן בציצית; ובאמת, אין דין זה ברור, ויש אומרים דבעינן כדי ראשו ורובו בין בארף ובין ברחב¹⁴, עין באצרות-החיים. ומכל מקום נראה לי דאם השלית קטן מחזיק פקל צד כשעור אמה על אמה, בודאי נוכל לסמך ולקרף עליו, דאך אם המצי לומר דלא מצרפינן צד אחד להשני לענין זה, הלא כמה אחרונים סוברין דשעור אמה על אמה לבד הוא שעור כגד החייב בציצית; ושעור אמה הוא ששה פסחים ולא בעינן אמה שלנו. כתב הפרי"מ נגדים: אם יש בהפגד כדי לכסות ראשו ורבו אלא שהוא לבלוש כזוי ואין קצו או לשוק זראי, וסגס בגר"אדם יוצאין בו לבי"ח דסובר הר"י בעינן, וכמו שפסק הטור ונכמו שכתב הפגד אברהם בסוף דבריו להחמיר, אפשר דאין הכי נמי בעניננו דאין ראוי לקרף על טלית כזה, דבחר דעמו אולינן, וצריך עיון. ולכאורה הוא פלא. והנראה לא נתנה התורה שעורין בכל אחד לפי דעתו; גם דלא אמרו בבביתא "יהא יוצא בה ארעי לשוק" אלא "יתגדלו יוצא בה". ואפשר דלשון הב"ח בסיומן זה, ע"ש, הביאו לספק זה, אבל באמת הב"ח לא כנן לזה, ויותר נראה לי דמה שהביא לו לספק זה משום דהוא כתב באש"ל-אברהם דלהפ"ח אם הוא יוצא בה כגב, אף שאין בה ראשו ורבו של קטן ואין שום אדם יוצא בה, אפילו הכי חייב. דאולינן בתי דידה ולא אמרנו בטלה דעתו, משום הכי מספק נמי להפד, מה שאין כן לפי מה שברנו מתחלה אין שום ספק בזה דחייב:

חייב לעשות בו ציצית, מה שאין כן לולב דגבי איש הוא חובת גברא, שהוא חובת הגוף. ודע, (ו) דאנן פסקינן גבי ציצית, חובת גברא ולא חובת גברא, ותרוניהו לקלא: חובת גברא לקלא, למעוטי חובת מנא, שכל זמן שאינו לובש השלית אף-על-פי שיש לו ארבע כנפות פטורה מציצית; לאו חובת גברא, שאינו חייב לקנות לו טלית כדי שיתחייב בציצית¹⁵, רק אם יש לו טלית מארבע כנפות ולובשו אז חייב בציצית; עין סימן יט: (ו) חייבים מספק. דספק תורה להתקיא, פן כתב בית-יוסף. ומשמע מזה דדבר שחייבו רק מדרבנן, כגון טלית שאולה אתר שלשים יום, וכביל בסימן יד, או כגד שחייבו רק מטעם ספק, כגון כגד שחייבו פחותו וחציו סתום, וכביל בסימן יט סעיף ג, ושאין לילך בו בלא ציצית. ועין בפרי"מ נגדים שכתב עוד בעין זה, ואולי ידע להחמיר בכל זה מפני מראית העין וכדאיתא שם בסעיף ח'¹⁶: (ז) בלא ברכה. כיון דעקר החיוב הוא רק משום ספקא, לענין ברכה שהוא מדרבנן אולינן בה לקלא. ועין לקמן בסימן סז במשנה ברורה מה שכתב שם א"י"ה כמה פללים בשם הפוסקים בזה: (ח) זכרות ונקבות. והוא גס'ן ספק זכר או נקבה. ועין באצרות-החיים שהביא רציה ממה מקומות דפסקינן כן להלכה דהוא בגדר ספק, ולא כמאן דאמר דהוא ברה בפני עצמו: ג (ט) לקח לו ציצית. פרוש, לקח לו (ו) כגד של ד' כנפות ולהטיל בו ציצית כדי לתנכו במצות¹⁷. ושעור טליתו, כתב בפרי"מ נגדים בסימן טז ובגדרן החיים שהוא כדי להתעטף בו ראשו ורבו שלו¹⁸, ומשערינן בקטן עצמו שמתעטף בו לפי גדלו ולפי קטנו; ואם יש בו זה השעור, אז צריך אביו להטיל בו ציצית ולקרף עמו¹⁹, ואם אין בו זה השעור, אין מברכין עליו²⁰: (י) לתנכו. כל זה (ח) דוקא כשלא הגיע ערך לי"ג, אבל מ"א

באר היטב

(א) וצבדים. עין וד'אחרן סי' טז: (ב) חובת גברא. פי' שאינו מחייב לקח לעצמו טלית כמ"ש סי' כד. ודע דאנן פסקינן גבי ציצית חובת גברא ולא חובת גברא, ותרוניהו לקלא: חובת גברא לקלא למעוטי חובת מנא, שכל זמן שאינו לובש השלית אע"פ שיש לו ד' כנפות פטורה מציצית, ולא חובת גברא, שאינו חייב לקנות לו טלית כדי שיתחייב בציצית, רק אם יש לו טלית מדר' כנפות ולובשו אז חייב בציצית, עין סי' יט: (ג) גם הם וקרבו. וחסה אני דנהי דטמטום וקרף מהאי טעמא וגם אנדורגיגוס למ"ד ספקא הוא, אלא למ"ד ברה בפני עצמה הוא למה ברה, שכנה"ג, ועיין בלבוש ו"ח. ועין בספר בני-חא שמפלפל במקום שיש בו ספקות להתחמיר כדי לקרף אם נאמר ספק ברכות להקל: (ד) ציצית לתנכו. דוקא פחות מן י"ג אבל מ"א ואלך חייב בציצית כגדול. ומ"ש בדרשות מהר"ל

משנה ברורה

א (א) חייב בציצית. ופשוט דחייב לקרף גס'ן עליהן, אך שייבדק אותן מתחלה במשמוש ידיו או יבקש לאחר לכדקם: (ב) כסות לילה. והסבא נותנת לרבות כסות סומא ולמעט כסות לילה, (ב) משום דכסות סומא ושנו על-כ"פ-גנים בראיה אצל אחרים, אבל כסות לילה אינו בראיה אצל אחרים: ב (ג) שהזמן גרמא. דהא בלילה לאו זמן ציצית הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מהם (ג) אפילו מדרבנן, (ג) דהקשה כל התורה לתפלין דקתיב בהו"ם (ב) משום התייה תורת ה' בפי', וכמו דפטרות מתפלין דאיתקשה לתלמוד תורה דקתיב בה "ושננתם לבניך" ולא לבנותיך, פן פטורות מכל מצות עשה שהזמן גרמא: וצבדים ילפינן בגונה שנה' לה' לה' מאשה, דכל מצוה שהאשה פטורה גם העבד פטור: (ד) ולקרף עליו. דאך מי שאינו מצוה ועושה (ד) יש לו שכר¹, וישך לומר יוצגני' כיון שהאנשים נצטוו, גם הם יש להם שכר²: (ה) ואינו חובת גברא. בזה (ה) מתרין למה מברכות הנשים על לולב דהוא גס'ן מצות עשה שהזמן גרמא, ותרין שאני הקא שאינו חובת גברא, שאפילו איש אין עליו חייב דאוריתא לקנות טלית בת ארבע כנפות, אלא אם מתעטף

שער העיון

(א) ט"ז: (ב) ברכות יט ע"ב: (ג) קדושין לד': (ד) מנ"א אברהם: (ה) ט"ז: (ו) באר היטב: (ז) ב"ח ואצרות-החיים בשם החוטמות: (ח) באר היטב:

הלכות ציצית סימן יו יח

לפניו ושנים לאתרויו (הגהות מיימוני פ"א) ויודע לאחו הציצית בידו בשעת קריאת שמע (מרדכי סוף פרק לולב הגזול):

יח זמן ציצית, ובו ג' סעיפים:

א ללילה לאו זמן ציצית הוא, דאמעיט מ'וראיתם אתו'. (א) להרמב"ם, כל מה שלובש בלילה פטור אפלו הוא מיוחד ליום, ומה שלובש ביום חייב אפלו מיוחד ללילה; יורה"ד"א, ש' כסות המיוחד ללילה פטור אפלו לובשו ביום, וכסות המיוחד ליום או ליום וללילה חייב אפלו לובשו בלילה: הגה וספק ברכות (ב) להקל, על-כן אין לברך עליו אלא בשלובש ביום והוא מיוחד (ב) (ג) גם-כן ליום (הגהות מיימוני). ואחר (ג) [ג] (ד) תפלת ערבית אף-על-פי שצדין יום הוא אין לברך עליו (פסקי מהרא"י סי' קכא). (ז) [ז] (ח) ובליל יום-כפורים (ו) ותעטף (ה) (ז) בעוד יום ויברך עליו (תש"ז): **ב** (ו) י' סדינים, אף-על-פי שאדם יושן בהם בבקר אין מטילין (ח) בהם ציצית: ג' מ'איתם מברך על הציצית בשחר, (ט) מ'שפיר בין תכלת שבה ללבן שבה: ואם לקבו מעלות השחר ואילך, יש אומרים מברך עליו, (י) וכן נוהגין (מרדכי פ"ב דמילה). ואם לקבו קדם לכן, כגון בסליחות, לא יברך עליו, וכשנאיר היום (יא) ימשמש בו ויברך (תש"ז):

באר היטב

בהלכות נשואין שנוהגים שגם נערים גדולים אין מתעטפין בציצית עד שנושאין להם נשים, וסמכו להם אקרא דכתיב "גדלים תעשה לך" וסמך לה "כי יקח איש אשה", הוא דבר תמוה דעד שלא ישא אשה יתנה יושב וכתל ממצות ציצית, שייך כנה"ג וע"ש, ועין ב"ש הקדושין דף ח וכתוב"י סימן ת, והמ"א סימן ח ס"ק ג כתב: משמע מקרא דכחור לא הנה מכסה ראשו בטלית וכי"ע, ואינו מברך דשם לא אירי משלית של מצוה אלא מוסדר דרכו וע"ש:

(ב) להקל. הינו דוקא לענין ברכה אבל ציצית צריכה להיות, ע"ת: (ג) ג"כ ליום. פרוש, גם ליום, ואפלו גם מיוחד ללילה וכמיש' ליום לבר, שכנה"ג וע"ת: (ג) תפלת ערבית. ובתענית צבור כתב הפ"ח דיסרי את השלית בשצ"ע לרכו, וכנה"ג כתב עד לאחר ערבית, עין בשירי כנה"ג ועין להעובר לפני אחר שהתפלל ערבית ותעטף בלא ברכה: (ד) ובליל יו"ב. וכל העובר לפני ב"ח ב"ח ועין יורה"ד: (ו) סדינים. ר"ל בין של פשתן או של צמר, וכתב (כ"י) מ"א וטעמא לא ידענא למה יפטרו בשל צמר ע"ש. וכתב המ"א

משנה ברורה

צאת הפוכבים, וטעמו דהלא בציצית לא כתיב יום' רק יראיתם אתו', משמע כל זמן שנוכל לראות, וכן פסק בעל דרך-הסיים, ובספר מטה-אפרים ראיתי שמתמיר בזה. אף אם זה גופא הוא מסתפק אם כבר הגיע בין השמשות, נראה דבנדאי יוכל לברך, דבלאו הכי דעת התוספות והרא"ש דכסות יום חייב בלילה⁽⁹⁾, והג"א בבאורי' מציד גם-כן לשיטה זו, עין שם: **ב** (ח) בהם ציצית. מפני שעקר תשמישן בלילה וכסות לילה מקרי; אך לפי זה לא הנה פטור רק להרא"ש, אבל להרמב"ם דכסות לילה חייב ביום, חייב, ויש אומרים עוד טעם לפטור: משום (ט) דלא חייבה התורה רק דרך מלבוש או דרך עטוף, לא דרך העלאה בעלמא; ויש (ט) חולקין וסבירא להו דאפלו אם יציע תחתיו בגד של ארבע כפות חייב בציצית⁽¹⁰⁾, וכל-שכן דרך העלאה, על-כן הקריע המגן-אברהם דיעשה קרן אחת עגלה ויצא אלפא דכלי עלמא. אכן משמע מדבריו דאין להחמיר בזה רק בסדין של צמר⁽¹¹⁾ אבל לא בשל פשתן או שאר מינים, ועין הטעם בפרי-מגדים: **ג** (ט) מ'שפיר וכו'. והוא הזמן דמשפיע את חברו הנגיל עמו קצת ברחוק ארבע אמות ויפריג⁽¹²⁾, המפורך לקמן בסימן נח לגבי קריאת שמע ובית-יוסף בסימן נח בשם הרא"ש דמד שערנא הוא, ע"ש ובבאור הגר"א בפנינו: (י) וכן נוהגין. עין בבאור הגר"א שפסק בדעת השלחן-ערוך. ובפרי-מגדים כתב: אם השעה דחוקה, המקל להניח מעלות השחר ואילך אין אונעין בו, ועל-פלי-פנים לכתחלה בנדאי כגון מאד להמתין מלברך עד שפירי בין תכלת ללבן⁽¹³⁾, וכן נראה דעת האליה רבה. ובדיעבד נראה דאפלו אם ברך קדם עמוד השחר לא יחזיר ויברך, דשמא הלכה כהרא"ש דכסות יום בלילה חייב: (יא) ימשמש בו. רוצה לומר בציציתו⁽¹⁴⁾:

שערי תשובה

לדבר, ולפחות מהניב להלבישו כשיגיע לבו ג' שנים, וסימן "כי האדם עץ השדה" כמו להקצין הוא ג' שנים עולה, וכן להגדילו באותיות התורה ע"ש: [ג] תפלת ערבית. עבה"ט. וכתב ברכי-יוסף שיש לנהר שלא להיות מעטף בציצית ותפילין אחר שקיבת התפלה ויש להסיר מעל ראשו בעת שקיבת התפלה, ע"ש בשם ספר הפננת שהארי"ל ז"ל הנה נוקר בסבילת ונהי חושש מאד בברך הנה, וכי"כ בית-דוד בשם המקבל הקדוש מהר"י גיקטלא ז"ל ע"ש. ועין באשל-אברהם: [*] ובליל יו"ב. עין בא"י בשם שירי כנה"ג דנוהגין דגם במצאי יוחי"כ אין מסירין משלית עד אחר תפלת ערבית ע"ש ועין בשרית מנחם עזרה סימן קו דמה טוב לקום מצות ציצית בתשעה באב בטלית-קטן פלבד באותו יום כו', ובליל אפן נכח הדבר שלא ללבוש טלית גדול בשחרית ליוצא סודו כו' ע"ש. וכתב בשלמי-צבור בשם ש"ת כנה"ג אי"ה לפי התנהג שלא ללבוש טלית שחרית ב"ב, גם לערך להיות סנדקן למילה לא ילבוש טלית, ומ"מ ראיתי סנדקן אחר שלבש וברך ולא מחיתי בידו ע"ש:

סי' ל ס"ק ג. כתב בכתבי מהרא"י: מי ששכח או הניח ולא נתעטף בציצית כל היום, אחר שהתפלל ערבית ותעטף בלא ברכה: (ז) ובליל יו"ב. וכל העובר לפני ב"ח ב"ח ותעטף. ובל"ח כתב דאף האומר קדיש נתום יתעטף מפני כבוד העבור ואין מברך עליו: (ה) בעוד יום. ולא יסירו בלילה, לפי שדומין למלאכים מעטפים לבנים, ב"ח ועין יורה"ד: (ו) סדינים. ר"ל בין של פשתן או של צמר, וכתב (כ"י) מ"א וטעמא לא ידענא למה יפטרו בשל צמר ע"ש. וכתב המ"א

ואילך חייב בציצית כגדול. ומה שכתב בדרך-שם מהר"ל בהלכות נשואין שנוהגין שגם נערים גדולים אין מתעטפים בציצית עד שנושאין להם נשים, וסמכו להן אקרא דכתיב "גדלים תעשה לך" וסמך לה "כי יקח איש אשה", הוא דבר תמוה, דעד שלא ישא אשה יתנה יושב וכתל ממצות ציצית⁽⁹⁾:

א (א) להרמב"ם וכו'. ומפל מקום מתר (ב) לצאת לרשות הרבים בליל-שבת בטלית עם הציצית ולא הני מושי, שהם נוי הבגד ותקשטייה: (ב) להקל. הינו וזקא לענין ברכה, (ג) אבל אסור ללבוש כסות של לילה ביום בלא ציצית⁽¹⁾ וכן כסות של יום בלילה, משום ספק⁽²⁾. ומפל מקום נראה דהש"י הלובש טלית בלילה אין צריך לברך הציצית, דבכגון זה בנדאי נוכל לכתוף על חזקתן שמוקב⁽³⁾: (ג) גמ"כ ליום. פרוש, גם ליום, ואפלו (ג) גם מיוחד ללילה, וכל-שכן ליום לבר: (ד) תפלת ערבית⁽⁴⁾. ובתענית צבור בשלובשין טלית במנחה, יסיר את השלית כשיגיע לרכו, מאחר דעכשו אין לובשין הטלית אלא למצות ציצית, אם יתנה עליו (ז) יראה פאלו סובר דלילה זמן ציצית הוא⁽⁵⁾. ומפל מקום הש"י לפני העמוד, אם (ה) אין הולך במלבוש העליון, שאין כבוד העבור בקו, פשיטא דלא יסיר הטלית מעליו⁽⁶⁾: (ח) ובליל יום-כפורים. וכל (ו) העובר לפני התבה צריך להתעטף⁽⁷⁾. ובלכתב חמדותו כתב דאף האומר קדיש יתום לפני התבה יתעטף מפני כבוד העבור, ואין מברך עליו⁽⁸⁾: (ו) יתעטף. להדמות למלאכים (ו) שמעטפים לבנים, ולכן לא יסירו בלילה עד אחר תפלת ערבית של מוצאי יום-כפורים: (ז) בעוד יום. אבל אם אחר ההתעטף עד לילה, שוב לא יברך, דשמא הלכה כהרמב"ם. ומשמע מדבריו המגן-אברהם כשעיר-קטן ד דאפלו בין השמשות מתר לברך עד

שער הציון

(ב) ט"ז: (ג) עלת-תמיד ואלנה רבה: (א) שירי כנסת הגדולה: (ז) ב"ח: (ה) פרי-מגדים: (ו) מגן-אברהם: (ז) ב"ח: (ח) מרדכי: (ט) תוספות:

הלכות ציצית סימן יז יח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק י]

הוא דבר תמוה, דעך שלא ישא אשה יהיה יושב ובטל ממצות ציצית⁽⁹⁾.

תלוי בראיה ועדיין יכול לראותה. מאידך, השלחן שלמה (ס"א) כתב שלא יברך.

[משנ"ב שם]

אם יהיה עליו נראה קאלו סוכר דלילה זמן ציצית הוא⁽⁵⁾ וכו', שאין כבוד הצבור בכך, פשיטא דלא יסיר הטלית מעליו⁽⁶⁾.

(5) ומטעם זה כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קלז), שמי שהסיר את הטלית קטן בלילה, לא ישוב וילבשנה, וכתב שאולי אין איסור אלא בטלית גדול, שמא יבואו לברך עליה, אבל לא בטלית קטן. וסיים שם, שאף על פי שנראה שאין איסור ללובושה, מ"מ צורך והיורד גם כן אין בדבר. ולענין שינה בטלית קטן, ראה מה שכתב המשנ"ב לקמן (ס"ב בא ס"ק טו) ובמה שכתבנו שם.

ולענין תפילין, כתב לקמן (ס"ג ל ס"ק ח) שאף על גב שאם הניחן קודם השקיעה מותר להשאירן, מ"מ לא יעשה כן אלא בינו ובין עצמו, אבל לא ברבים, שמא יבואו להניחן לכתחילה.

(6) משמע שאם הולך במלבוש עליון יש להקל. ולהלן (ס"ק ה) כתב, שכל העובר לפני התיבה צריך להתעטף.

[משנ"ב ס"ק ה]

יכל העובר לפני התיבה צריך להתעטף⁽⁷⁾ וכו', ואין מברך עליו⁽⁸⁾.

(7) ובטעם הדבר כתב בשו"ת צ"ח לקמן (סי' תקפא ס"ק ג), שהוא מפני כבוד הציבור.

(8) ואם שואל טלית מצויצת מחבירו, כתב לעיל (ס"ג יד ס"ק יא) בשם הדרך החיים, שכיון שיש מחלוקת אם צריך לברך עליה, יותר טוב לכוון שלא לקנותה ממנו, כדי שלא יכנס לספק ברכה לבטלה.

[משנ"ב ס"ק ז]

הכלאו הכי דעת התוספות וקרא"ש דקסות יום חייב בליילה⁽⁹⁾.

(9) ולענין ברכה על ספק ספקא, ראה מה שכתבנו לעיל סי' יא ס"ק ו.

[משנ"ב ס"ק ח]

י"ש חולקין וסבירא להו דאפלו אם יציע תחתיו כגד של ארבע קנפות חייב בציצית⁽¹⁰⁾ וכו', אכן משמע מדברי דאין להחמיר בזה רק בסדין של צמר⁽¹¹⁾.

(10) מבואר שגם במציע בגד של ארבע כנפות יעגל פינה אחת, כדי לצאת את כל הדעות. והחזו"א (או"ח סי' ג ס"ק לו) כתב שפטור לכל הדעות.

(11) והחזו"א כתב (שם), שהמיקל יש לו על מי לסמוך. ובספר שו"ת הלכות (סי"א) ביאר את דבריו, שאף בשל צמר יש למיקל על מי לסמוך. ולענין סדין שדרכו להתעטף בו לפעמים ביום, כתב החזו"א (שם ס"ק לו) שגרוע הוא מסדין שעיקר תשמישו בלילה ונמשך הוא בשנתו ביום. ובספר דינים והנהגות (פ"ב אות טו) כתב, שהחזו"א היה מעגל את הסדין שהיה דרכו להשתמש בו לפעמים ביום.

[משנ"ב ס"ק ט]

והוא הדין דמשפירא את תברו הרגיל עמו קצת ברחוק ארבע אמות ויברך⁽¹²⁾.

(12) ובשיעור זמן זה, הביא בביה"ל לקמן (סי' נח ס"א ד"ה כמו) את שיטת הפמ"ג שהוא בערך עישור שעה, והיינו שש דקות לאחר עלות השחר. וכתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ט) שאמנם על המשך דברי הפמ"ג העיר הביה"ל, מ"מ על שיעור זה לא פקפק. והביא המנחת יצחק שגדולי זמננו כתבו שזמן זה הוא בין רבע שעה לחצי

המשך במילואים עמוד 5

סימן יח

זמן ציצית

[משנ"ב ס"ק ב]

אכל אסור ללבש קסות של לילה ביום בלא ציצית⁽¹⁾ וכן קסות של יום בלילה, משום ספק⁽²⁾ וכו', דבכגון זה בודאי נזכר לקמן על תקנתן שמקבר⁽³⁾.

(1) וכסות לילה שהטיל בה ציצית שלדעת הרא"ש היא פטורה מציצית, הסתפק הפמ"ג (משב"ז ס"ק א) אם יכול לחזור בו וליחדה לכסות יום, כיון שאינה מחוסרת מעשה, או שמא יש בכך פסול של 'תעשה ולא מן העשוי'. ובשו"ת נאות דשא (סי' סב) כתב שמחוסר מחשבה הוא כמו מחוסר מעשה, ויש בזה פסול של 'תעשה ולא מן העשוי'. והא"א (בוטשאטש, ד"ה המיוחד ליום) כתב שלא שייך בזה 'תעשה ולא מן העשוי', וסיים שצ"ע.

(2) ולענין עשיית ציצית בלילה, כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק א) שאף לשיטת הרמב"ם שבגד המיוחד ליום פטור מציצית בלילה, מותר לעשותה בלילה, ואין בזה משום 'תעשה לא מן העשוי', וכן כתב הערוך השלחן (סי' יד ס"ז), וכן הובא בדינים והנהגות (פ"ב אות יא) בשם החזו"א [וראה מה שכתבנו לעיל סי' יא ס"ק טו].

ומי שאינו לבוש בלילה בגד של ארבע כנפות, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קלז), שאף לשיטת הראשונים שבגד יום חייב בציצית בלילה, מ"מ לא עונשים על כך בעידנא דריתחא.

(3) משמע מדבריו שמדובר בטלית שחייב בה בציצית, כגון שלו או של הקהל, שכן אם בשל חבירו ולקחה לשם כבוד כמו כאן ולא התכוון לקנותה, הרי אין חייב בה בציצית, וכל שכן שאין חייב בבדיקה. אמנם, לענין לבישת טלית לשליח ציבור בסליחות הנאמרות בלילה, כתב לקמן (סי' תקפא ס"ק ו) שהואיל והוא בגד יום שנחלקו בו הראשונים, על כן לא ילבש אז טלית שלו או של הקהל אלא טלית של חבירו, ויכוון שנטלה לכבוד ולא לקנותה, לצאת מידי הספק. וביאר הגר"ש איערבך (שיח הלכה אות כא), שבסליחות חוששים שמא ימשך גם לאחר זמן משיכיר בין תכלת ללבן, ונמצא מקיים מצות ציצית בלא ברכה.

[משנ"ב ס"ק ד]

תפלת ערבית⁽⁴⁾.

(4) ולגבי מי שלא הניח תפילין עד לאחר שהתפללו הציבור תפילת ערבית, והוא עוד לא התפלל ערבית ורוצה כעת להניחן, כתב לקמן (סי' ל ס"ק יז) שכל זמן שהוא עדיין יום יכול להניחן בברכה. ולגבי ציצית נחלקו בכך האחרונים, שהתהלך לדוד (ס"ק ה) כתב שאף אם לאחר תפילת הציבור שוב אינו יום, מ"מ חייב ציצית

מילואים

הִלְבוֹת צִיצִית סִימָן ט

המשך מעמוד קודם

ובטלית של צמר העשויה מכמה חלקים התפורים יחד בחוטי קנבוס [שהוא מין צמח], באופן שאם ינטלו החוטים לא ישאר בכל חלק לעצמו שיעור בגד החייב בציצית, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' מז אות א) אם חייבת בציצית מדאורייתא או מדרבנן, משום שבכל התורה אנו הולכים אחר המעמיד, וכיון שאם ינטלו חוטי הקנבוס לא ישאר בו שיעור בגד, יתכן שכל חיובו הוא כדון הקנבוס שחייב רק מדרבנן [לשיטת השו"ע].

בציצית משום שרובו בגד. וכן כתב החזו"א (א"ח סי' ג ס"ק לג) שבגד שאין בו שיעור בלי העור המצורף אליו, מי"מ חייב בציצית משום שהעור נטפל לבגד ונחשב כבגד.

10 ולגבי טלית העשויה מבגד ועור, מבואר במשנה"ב לקמן (סי' י ס"ק ו-יא) שפסק כדעת המג"א שהולכים אחר עיקר הבגד, שכן כתב לגבי בגד שרובו עשוי מעור אלא שבחלק העשוי מבגד יש שיעור המחייב בציצית, שכיון שעיקר הבגד עשוי מעור הריהו פטור אפילו מדרבנן.

הִלְבוֹת צִיצִית סִימָן יג

המשך מעמוד 48

לצאת בטלית מצויצת, שזא הם אשה ואינם חייבים בציצית וממילא החוטים נחשבים להם למשוי.

[משנה"ב ס"ק ז]

תו אין רגיל לִפְסֵק בְּזֶמַן מוֹרֵעַט קְנֵה אֶפְלוּ הָסִירוּ בִּינְתֵימִים [מ"א¹⁰]. ומוכח מִזֶּה דְּקִשְׁבַּת גַּם-כֵּן צָרִיף לְבָדֵק הַצִּיצִית¹¹.

10 והחידוש בכך שאין לחוש שיתכונן הציציות גם בשעה שהסיר מעליו את הטלית ולא רק בעודה מונחת עליו, ביאר בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' כא אות ו) שאולי כוונתו שכשהסיר הטלית היה מקום לחוש יותר שזא נגעו התינוקות בציציות והתכונן החוטים.

11 ובטעם הדבר שצריך בדיקה קודם שיצא, אף על פי שלעיל (סי' ח ס"ק כב) כתב שאין צריך לבדוק אלא משום חומר הלאו דלא תשא, ביאר בשו"ת אגרות משה (שם), שאולי הוא משום דעת האחרונים שהביא המשנה"ב (שם) שאין סומכים על החוקה במקום שיכולים לבררו, וגם שחוקה גרועה היא שעשויים החוטים להיפסק, ולפיכך צריך לבדקה.

[משנה"ב ס"ק ט]

שְׂאִין כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דוֹקָה אֶסוּר דְּאוֹרְיָתָא קְנֵה בְּכָל גְּוִי¹².

12 כוונתו, לאיסור דאורייתא שהוא בקום ועשה, כגון נשיאת משא ברשות הרבים, שאינו נדחה מפני כבוד הבריות אפילו בגנאי גדול, וכמו שכתב בשעה"צ (ס"ק יא).

הִלְבוֹת צִיצִית סִימָן יז

המשך מעמוד 58

13 ובשעת הדחק גדול שצריך לילך לדרכו קודם הזמן שיכיר בין תכלת ללבן ומתפלל מוקדם, וגם אחרי שסיים תפילתו עדיין לא הגיע הזמן שיכיר בין תכלת ללבן, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' ו) שאין עליו כל כך חיוב לחכות עד שיעיף הזמן, ויטמון על כך שלובש טלית קטן ויברך עליה אחר כך כשיגיע הזמן בכל מקום שימצא.

[משנה"ב ס"ק יא]

רִזְעָה לוֹמַר בְּצִיצִיתֵינוּ¹⁴.

14 נראה שבא לכאר שמשמוש הוא בציציות ולא בטלית, להוציא ממשו"ת לשון התשוב"ץ (הקטן סי' קלב) שכתב בטליתו. ובטעם משמוש זה, כתב לעיל (סי' ח ס"ק כג) שבוה יחשב קצת כאילו לובשו עכשיו.

משיב דבר ח"א סי' ב]. וראה לעיל (סי' י ס"ק כז) מה שכתבנו בענין זה.

אמנם, אם דעתו לתקן את הבגד באופן שיהיה חייב בציצית בודאי, דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ שם) שיתכן שאף לדעת החזו"א אסור לצאת בו.

[משנה"ב ס"ק י]

מִיְהוּ אִם מִתְפַּסֶּה רַב גּוֹפּוֹ סְגִי¹⁶. וְצִיָּן לְקַמֵּן בְּסִימָן שֶׁאֵין קִיָּף לְמֵה שְׂנִיבָתָה בְּנֵה¹⁹.

8 אמנם לקמן (סי' שא ס"ק קיב) כתב, שאם משולשלת הטלית ברחבה למטה מכתפו, מותר לצאת בה לרשות הרבים אפילו אם אין מתכסה בה רוב גופו, ויש מהמורים שצריך שיהיה מתכסה בה דוקא רוב גופו.

9 שם (בביה"ל ד"ה בטלית) כתב בשם המג"א, שבמדינות שנוהגים לצאת בטליתות של מצוה סביב צוארם, מותר לצאת בהן באופן זה לרשות הרבים. וביאר שם, שאף על גב שבאופן זה אין יוצאים ידי חובת מצות ציצית, מי"מ כיון שהציצית הוא נוי לבגד, הרי היא כציצית בלילה שמוותר לצאת בה בשבת לרשות הרבים.

ולענין יציאת אשה בטלית של מצוה, הביא לקמן (שם ס"ק קנח) בשם המג"א שכיון שאין היא רגילה ללכת בטלית כזו, נחשבת לה הטלית כמשו"ת וחיבת טהא, והביא שיש חולקים על כך.

ולגבי טומטום ואנדרווינט, כתב הפמ"ג (שם א"א ס"ק נד) שאסור להם

שעה לאחר עלות השחר. והכפ החיים (ס"ק יח) כתב שנהגו בירושלים שהוא שעה קודם הנץ החמה. ובספר נברשת (שפיצר ח"א סי' נח ס"א) כתב שהוא 52 דקות קודם הנץ החמה. והעלת תמיד (פ"יב) הוסיף שיש אומרים שהוא 40 דקות קודם הנץ החמה. ובשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' ו) כתב שבדק שהוא בין 35 ל-40 דקות קודם נץ החמה. והגר"י קמנצקי (אמת ליעקב א"ח עמי' כז) כתב שאינו פחות מ-36 דקות קודם הנץ. ודעת הגרש"ז אויערבך (משנה"ב ביצחק יקרא ס"ק ט) שהוא פחות מחמישים דקות לפני הנץ החמה. ודעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף א"ח סי' ד) שלא כדאי להתעטף אלא תוך שלושים דקות קודם הנץ החמה.

[משנה"ב ס"ק י]

וְעַל-קַלְפִּינִים לְכַתְּחֵלָה בְּנֵדָאֵי נְכוֹן מְאֹד לְהַמְתִּין מִלְּבָרְךָ עַד שְׂפִירֵי בֵּין תְּכַלֵּת לְלִבְנֵי¹³.